

Motion till riksdagen

1989/90:Jo607

av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

Miljövärdering av den moderna biotekniken m.m.

Bioteknikens tillämpningar inom medicin, jordbruk, industri och miljövärd skapar många nya möjligheter. Vi kan få nya mediciner och en bättre sjukvård. Vi kan snabbt förädla nya näringsrika grödor och utveckla resurssnåla och miljövänliga industriprocesser.

Samtidigt reses en rad nya problem: Personlig integritet och allas lika rätt kan hotas av långtgående genetiska undersökningar. Standardisering av jordbruksgrödor och utsläpp av genetiskt förändrade organismer kan hota naturens mångfald. Bioteknisk industri kan vålla nya miljöproblem och slå ut delar av u-ländernas produktion av kryddor och livsmedel för export. Frågan om patenträtt på levande organismer kan vara etiskt stötande och kan hota den fria tillgången till naturliga genetiska resurser.

Vid tillämpningen av de biotekniska kunskaperna avgör vi människor om användningen blir god eller ond. Folkpartiet anser att det vore fel att stoppa den biotekniska utvecklingen. Vi tror att riskerna går att hantera genom etiska normer, utbildning, information och rättslig reglering. Vi tror också att det i öppen debatt går att arbeta fram en moraliskt försvarbar hållning till de frågor som i grunden rör hur vi skall förhålla oss till det biologiska arvet.

1. Generna och tillämpningarna

Bioteknik innefattar all teknik där man använder mikroorganismer, växter och djur, eller delar av dessa, för att framställa eller modifiera produkter. Traditionell husdjursavel och växtförädling kan betraktas som bioteknik, liksom penicillinframställning, jästtillverkning och ölbrygging.

Det är emellertid de senaste decenniernas landvinningar inom cell- och molekylärbiologi som har öppnat nya hisnande perspektiv för biotekniken. Modern genteknik gör det nu möjligt att läsa och tolka organismers arvs massa. liksom att tillföra nya gener till organismer och få dem att producera ämnen de annars inte skulle ha gjort. Teknikens tillämpningar kan sökas i sjukvården, i djur- och växtförädling och storskaliga industriella sammanhang.

Den moderna bioteknikens råvara är generna. Gener är livets egen information om hur celler och kroppar byggs och underhålls. De ger alltså sin bärare vissa egenskaper.

Men gener kopieras också. När levande organismer förökar sig förs kopior

av föräldrarnas gener vidare till nästa generation. Vissa varianter av egenskaper är till fördel för individen. De som bär genen för den varianten av egenskapen får större avkomma än andra – den aktuella genen gynnas av naturlig selektion och blir allt vanligare.

Vid förädling av husdjur och växter sätter människan den naturliga selektionen ur spel för vissa egenskaper och gynnar istället varianter med t.ex. onaturligt hög mjölkproduktion eller frösättning. De varianterna är till stor nytta för människan, men skulle inte klara sig i naturen.

De egenskaper gener ger upphov till är inte absoluta utan påverkas av omgivningen. En egenskap som upplevs som en defekt i en miljö kanske inte alls märks i en annan. I en tredje miljö kan egenskapen vara till fördel. Därför är det viktigt att komma ihåg att geners framgång är avhängig miljön.

Situationen kompliceras ytterligare av att många egenskaper förekommer i högre eller lägre grad. Det beror på att egenskapen ifråga beror av gener på en mängd olika platser i organismens totala genuppsättning (genomet), på miljön och på samspelet mellan generna och miljön. Varje enskild gen bidrar med så lite och en "dålig" gen på någon plats kan överskuggas av en "god" på någon annan. Sannolikt har varje individ en blandning av "goda" och "dåliga" gener för sådana egenskaper i olika positioner.

Tillämpningar av den moderna biotekniken går att finna inom en rad områden. Inom medicinen finns nya möjligheter till diagnostik av en mängd både smittsamma och ärftliga sjukdomar. Möjligheterna ökar också att skraddarsy läkemedel som liknar kroppens egna substanser och att ta fram vacciner mot t.ex. gulsot och malaria. I förlängningen ser man hur terapi genom överföring av gener till skadade celler och organ blir möjlig.

Med hjälp av bioteknik kan husdjurs- och växtförädling bedrivas snabbare än hittills. Dels kan den hjälpa oss i den traditionella aveln, dels får vi möjligheter att behandla växter och djur med biotekniskt framställda preparat eller direkt överföra gener för vissa egenskaper. På så sätt finns möjligheter att höja avkastningen av t.ex. kött och mjölk eller förbättra proteinhalten i olika grödor. Ofta är högavkastande växter och djur känsliga för skadegörare och sjukdomar, med bioteknikens hjälp kan vår förmåga öka att göra dem mindre känsliga.

Inom gruv-, skogs- och processindustri kan biotekniken leda till nya processer. Tillämpningar finns också för livsmedelsindustrin. En rad tillämpningar inom miljövården kan tänkas, bl.a. förbättrad oljebekämpning med mikroorganismer och effektivare avloppsrening.

2. Vårt ansvar mot varandra

Bioteknikens tillämpningar aktualiserar många grannliga problem av stor betydelse för alla människor. Kunskapen kan användas till både goda och onda syften och nyttan av vissa tillämpningar kan diskuteras.

Etiska problem är oföränderliga. I alla tider har människor tvingats ta ställning till vad som är rätt och orätt i en utveckling som bara kan anas och ingen har erfarenhet av. Skillnaden är att utvecklingen idag går så oerhört snabbt att frågorna ofta inte hinner ställas innan framtidsvisionen är ett faktum och ny kunskap tillämpas för fullt. Istället för att i lugn och ro söka rätt

färdriktning tvingas vi försöka göra det bästa möjliga av en redan befintlig situation. Den snabba tekniska utvecklingen ställer oss inför en rad etiska frågor, där ingen erfarenhet finns från tidigare generationer.

I den västliga moraltraditionen finns tre ledande etiska principer. Den första är nyttoprincipen, som fastslår att den handling är rätt som resulterar i minsta möjliga onda och mesta möjliga goda för de flesta. Den andra är frihetsprincipen, som hävdar att varje individ fritt skall kunna välja vad den vill göra, så länge ingen annan tar skada. Den tredje är rättvisepincipen, som säger att alla har rätt till lika tillgång till resurser för att tillgodose basala mänskliga behov.

Principerna torde det inte vara svårt att komma överens om. Däremot kan uppfattningen om hur de skall tolkas och tillämpas, speciellt när de kommer i konflikt med varandra, skilja sig högst markant. De etiska problemen är visserligen inte unika för biotekniken, men blir särskilt brännande kring frågor som rör livets innersta väsen och rika och fattiga länder.

Många anser av etiska skäl att en fri marknad, fri handel och fri forskning inte kan förenas med en anständig jämlikhetspolitik. Till dem vill vi säga att marknadsekonomins utvecklingsbefrämjande effekter kommer att vara av avgörande betydelse också för u-ländernas ekonomiska framåtskridande. En friare handel är nödvändig för att u-länderna skall få avsättning för sina produkter. Endast den fria forskningen vinner ny kunskap att användas i samhällets fortsatta omdaning.

Vissa vill stoppa den biotekniska utvecklingen, dvs. införa ett moratorium. Det anser vi vara fel. I bioteknikens utveckling ser vi både nya möjligheter och nya risker. Kunskap kan användas till både goda och onda syften. Genom att aktivt välja styr människorna som tillämpar kunskapen om användningen blir god eller ond.

För att rätt använda – och kontrollera – biotekniken måste samhället skapa en sammanhållen bild av bioteknikens möjligheter och risker. Därför förordar Folkpartiet en fortsatt kunskapsuppyggnad i form av forskning och utvecklingsarbete. Kunskaperna måste föras ut genom en omfattande informationsinsats, och en bred debatt där olika åsikter får brytas mot varandra skall stimuleras.

Människan har av naturen begåvats med både förnuftsmässigt och känslomässigt tänkande. Det skapar förutsättningar för både medvetet ansvarstagande och personliga värderingar om vad som är rätt och orätt. Genom en öppen och saklig demokratisk debatt har vi förutsättningar att arbeta oss fram till en moraliskt försvarbar hållning och att enas kring etiska principer både i förhållande till varandra och i förhållande till naturen. En förutsättning är att vetenskapsmännen känner sitt ansvar och förklarar vad som sker på ett begripligt språk, att en upplyst allmänhet tar del i debatten och att kunniga politiker fattar de rätta besluten.

3. Individens integritet

Det har framförts farhågor att diagnostik av människans arvs massa, s.k. screening, på fosterstadiet eller senare i livet skulle kunna missbrukas. Ökad kännedom om människans gener skulle kunna ge underlag för någon sorts

”kvalitetskontroll” för urval, diskriminering och särbehandling på genetisk grund.

De mest långtgående farhågorna har bl.a. gällt att individer skulle ”testas genetiskt” med avseende på egenskaper som intelligens och kritiskt tänkande och att statsmakten, utifrån rådande samhällssystem, skulle vidta åtgärder för ett positivt eller negativt urval av dessa egenskaper. Vi vill här poängtera att denna diskussion bygger på en missuppfattning. De berörda egenskaperna är i högsta grad produkter av en mängd gener samt miljön. Någon entydig intelligensen går inte att identifiera. Ett samhälle som vill stimulera kreativitet och nytänkande gör det bäst genom en framsynt utbildnings- och kulturpolitik.

Påståenden att screening skulle ge underlag till program för utrotande av ärftliga sjukdomar är inte heller sanna. Det finns några tusental genetiskt betingade sjukdomar. Ett stort antal av dem utvecklas bara om individen har dubbel uppsättning av sjukdomsgenen. Det gör att även för mycket ovanliga sjukdomar är friska anlagsbärare ganska vanliga (fler än 1 på 100). Alla människor bär, i enkel uppsättning, på åtminstone någon kopia av en gen som orsakar dödlig sjukdom. Att utrota genetiska sjukdomar genom sterilisering eller selektiv abort av anlagsbärare är därför omöjligt.

Däremot finns mer välgrundade farhågor. Skulle t.ex. sjukvården för att dra ner på kostnaderna förorda abort av foster, som bär på anlag till sjukdomar som drar med sig höga sjukvårdskostnader? Skulle försäkringsbolag komma att ge bonus för ”friska” gener och arbetsgivare att kräva ”friskintyg” också på generna före nyanställning? Det kan Folkpartiet aldrig acceptera. Därför måste rutinmässig och opåkallad screening förhindras. Vi menar också att en långt driven rutinmässig fosterdiagnostik kan leda till att föräldrar påtvingas information som de inte frågat efter och som de har svårt att tolka. Detta skapar förvirring och ökar risken för att selektiva aborter börjar utföras av mer eller mindre ovidkommande skäl och att samhället mer eller mindre skulle stödja förfarandet.

Å andra sidan anser Folkpartiet att fosterdiagnostik skall vara tillåten av medicinska skäl, att den skall vara frivillig och att eventuella abortbeslut skall fattas av föräldrarna. I de fall det finns risk för allvarlig sjukdom eller skada vore det omänskligt att förbjuda fosterdiagnostik och selektiv abort.

Folkpartiet tar avstånd från all diskriminering av människor, vare sig den grundas på resultat man fått med bioteknikens hjälp eller med andra metoder. Fosterdiagnostik skall inte ske på samhällets initiativ med syfte att gallra bort individer med vissa sjukdomar. Det skulle vara förödande för vår syn på människovärdet. Samhället skall solidariskt bära sjukvårdskostnader, ge stöd åt handikappade och dessutom arbeta för bättre möjligheter att förebygga och behandla genetiskt betingade sjukdomar. Folkpartiet vill vidare betona vikten av att undersökningsresultat inte sprids utanför den krets av patienten och den hälso- och sjukvårdspersonal, som har ansvar för behandling av individen det gäller. Undersökningar som görs i smyg utan den undersöktes vetskap och medgivande är djupt integritetskränkande och måste leda till straffansvar.

Beträffande genterapi anser Folkpartiet att terapi på kroppsceller är jäm-

förbart med transplantation på mikronivå. Behandlingsmetoden inger därför inte etiska betänkligheter.

Genterapi på könsceller och befruktade ägg ger däremot en förändring som går i arv till nästa generation. Man kan visserligen hävda att terapi på könsceller botar sjuka gener hos kommande generationer, men övergången är glidande mot rashygien, dvs. ett förfarande för att "förbättra" kommande generationer. Sådan behandling innebär stor risk för att människan uppfattas som ett objekt, som behöver manipuleras och förbättras. Folkpartiet ser ingen anledning att genterapi i arvslinjen skall tillåtas.

Folkpartiet anser att en lag som skyddar den personliga genetiska integriteten behövs.

4. Gentekniken och förvaltarskapet

Folkpartiets utgångspunkt för hur människan skall förhålla sig till resten av skapelsen är de idéer som kan sammanfattas under begreppet förvaltarskapstanken. Den erkänner människans särställning, men ställer krav på ett särskilt ansvar: Vi har rätt att bruka och utveckla, men inte att utnyttja och utarma. Vi skall använda vårt förnuft och kreativa förmåga för att skapa goda livsvillkor för oss själva och andra organismer som lever på jorden. Kommande generationer har samma rätt som vi.

Man kan på etiska grunder fråga sig om det skall vara tillåtet att genetiskt modifiera organismer för att ge dem nya egenskaper. All traditionell husdjursavel och växtförädling har sedan länge haft inriktningen att förändra organismer genetiskt och ge dem nya egenskaper, även de mest onaturliga. Med genteknik får vi nya möjligheter på gott och ont. Vi menar att den etiska diskussionen snarare bör röra de nya egenskaperna och hur vi behandlar djuren än vilken teknik som används vid förädlingen.

Rätt använd kan biotekniken bli ett utmärkt redskap för att förbättra nytoväxter och husdjur. Men det finns också risk att förädling med genteknik kan resultera i sjuka djur och känsligare grödor.

Biotekniken har naturligtvis också medfört nya risker för miljön. Vad man i första hand tänker på är oönskade miljöeffekter av organismer som släpps ut i naturen med flit, t.ex. inom jordbruket eller av olyckshändelse i industrin. Speciellt har användandet av mikroorganismer, djur och växter med förändrade gener vållat oro. Erfarenheter av inplantering av främmande växt- och djurarter har ju visat att dessa ibland kan vålla svåra problem för inhemsk fauna och flora liksom för areella näringar.

Genetiskt förändrade organismer anses generellt ha nedsatt konkurrensförmåga, eftersom den nya genprodukten medför en extra belastning på ämnesomsättningen som föräldraorganismen inte har. Risken att genetiskt modifierade organismer skall spridas i miljön är därför liten, men viktiga undantag kan naturligtvis uppstå. Klara regler är därför nödvändiga, så att spridning av genförändrade organismer med oönskade miljöeffekter och god fortplantningsförmåga förhindras. Möjligheter att "märka" organismer med genetiska markörer, så man vet varifrån de kommer, och att tillföra gener för egenskaper, som minskar chanserna att klara sig "på rymmen", måste tas till vara.

Ytterligare risker med genetiskt förändrade organismer är att den nya genen skall spridas till andra organismer genom artkorsning eller på annat vis och orsaka oönskade följder. Säkert kommer skadegörare som man försöker bekämpa med genteknik så småningom att utveckla resistens mot de genetiskt förändrade organismerna. Behovet av bekämpningsmedel minskar således inte. I de fall grödor tillförts resistensgener mot kemiska ogräsmedel kommer man också att spruta mer gifter, vilket inte ligger i miljövårdens intresse.

Det torde vara moraliskt oantastligt att hävda att vi skall använda bästa kända teknik för att skapa en renare miljö. I stor utsträckning kan bioteknikens tillämpningar komma miljön till godo, men biologiskt osunda produkter och tillämpningar, som försämrar miljön bör inte tillåtas.

Regeringen kan idag meddela föreskrifter som reglerar genteknik på växter och djur eller användande av gentekniskt förändrade organismer vid växtodling. Folkpartiet kräver en tydligare lagstiftning som minskar utrymmet för godtycke. För utsläpp av genetiskt förändrade organismer måste det finnas ett tillståndsförfarande. Utsläpp bör ej tillåtas utan noggrann prövning innefattande kontrollerade fältförsök och ekologisk riskbedömning. Tillverkaren och användaren måste vara ansvariga för eventuella skadeverkningar. Tillståndsgivande myndighet måste ha god kompetens inom mikrobiologi, ekologi och populationsgenetik. Vi föreslår att Naturvårdsverket ges i uppdrag att bygga upp denna kompetens.

Eftersom levande organismer inte känner statsgränser behövs en internationell reglering för att förhindra att genetiskt förändrade organismer med oönskade egenskaper sprids okontrollerat i miljön.

5. Förädlarrätt

Den svenska patentlagen är i princip utformad för att ge skydd för en teknisk uppfinning där naturkrafter och död materia samverkar. För att en uppfinning skall vara patenterbar krävs bl. a. att den skiljer sig från vad som tidigare var känt och att den kan utnyttjas i t.ex. industri eller jordbruk. För patent krävs också en beskrivning av uppfinningen som är så detaljerad att en fackman kan upprepa – reproducera – den. I patentlagen finns en begränsningsregel på etisk grund. Patent får inte meddelas på uppfinning vars utnyttjande skulle strida mot goda seder eller allmän ordning. Under patenttiden får ingen utan patenthavarens tillstånd utnyttja uppfinningen kommersiellt. Det kan dock påpekas att ett patent inte alltid ger en automatisk rätt att använda en uppfinning, för vissa produkter som t.ex. läkemedel krävs särskilt tillstånd.

Det är inget tvivel om att patentinstitutet betytt mycket för västerlandets tekniska och ekonomiska utveckling. Patenträtten ger ett ekonomiskt incitament till uppfinnare och möjliggör kostsamma forskningsinsatser och investeringar. Genom patentsystemet offentliggörs alla uppfinningar och härefter föreligger full nyttjanderätt för alla om än mot viss ersättning. Härigenom stimuleras forskning och utveckling i hela världen.

En lagligt skyddad förädlarrätt i någon form för biotekniska uppfinningar anses av många vara till stor allmän samhällsnytta. Andra är kritiska mot

tanken på biotekniskt patent. Bl.a. anses patenträtt hota den fria tillgången på naturliga genetiska resurser. Man ifrågasätter också det etiskt riktiga i att ta patent på gener, som så nära hör ihop med själva livet. Dessutom finns en rad praktiska svårigheter, t.ex. den grundläggande egenskapen hos liv att fortplanta sig självt utan hänsyn till upphovsrätter och patentintrång.

Lagens begreppsbildning är inte anpassad till biotekniken. På växtsidan ges genom växtförädlarrättslagen ett begränsat skydd för bioteknologiska uppfinningar. Förädlaren tillerkänns ensamrätt till förökningsmaterialet men inte till framställning och utnyttjande. I vissa fall kan erhållas det mera omfattande patentskyddet för uppfinningen. Gränsdragningen mellan patenträtten och växtförädlarrätten är dock oklar.

Beträffande djur finns ingen särskild förädlarrätt till bioteknologiska uppfinningar, men patentskydd kan erhållas i vissa fall. Den nya djurskyddslagen förbjuder dock vissa biotekniska förfaranden mot djur.

Behovet av att modernisera vår lagstiftning beträffande bioteknologiska uppfinningar är utomordentligt stort. Det gäller därvid att finna en skyddsform för sådana uppfinningar, som tillfredsställande balanserar alla motstående intressen och kanske då främst förädlarens rättsskydd mot vad som är biologiskt och moraliskt godtagbart.

En utgångspunkt för vidare diskussion, som alls inte är invändningsfri eller löser alla problem, skulle kunna vara följande: Som huvudregel stadgas att förädlaren tillerkänns ensamrätt till sina bioteknologiska uppfinningar beträffande levande organismer, oavsett om det gäller djur, växter eller mikroorganismer. Undantag från sådan ensamrätt göres endast beträffande människor och ev. några andra "högre" organismer. Dessutom införes en viktig och effektiv etikspärregel. Oetiska uppfinningar får – trots nämnda ensamrätt – inte utnyttjas.

Denna skyddsform borde kunna utformas som en enhetlig förädlarrätt och alltså omfatta nuvarande regler om såväl patentskydd som växtskydd. Den ovan nämnda etikspärren bör införas i särskild lagstiftning.

För övrigt bör understrykas att det är en rättslig självklarhet och en internationell nödvändighet, att eftersträva global harmonisering och således undvika äventyrliga, nationella sär lösningar.

Mot denna bakgrund föreslår Folkpartiet att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att utforma förslag till ett modernt privaträttsligt skydd för bioteknologiska uppfinningar.

6. Folkpartiets förslag

Biotekniken och dess utveckling aktualiserar många och grannliga frågor av stor betydelse för alla människor. Många olika myndigheter, forskarvärlden och industrin har ansvar för att kunskapen tillämpas på ett riktigt sätt.

Folkpartiet anser att vi ej skall frånhända oss den nytta vi alla kan få av bioteknikens tillämpningar: mediciner till sjuka, bättre hälsovård, skon samma industriprocesser och nya grödor för att mätta hungrande. Vi skall inte heller avstå från möjligheterna att påverka utan delta i utvecklingsarbetet. Därför motsätter vi oss tanken på ett moratorium, som skulle förhindra eller försvåra forskning och utveckling.

I en tidigare partimotion från januari 1989, som slutbehandlas i vår presenterade Folkpartiet vissa förslag beträffande bioteknikens användning. Bl.a. föreslogs en parlamentarisk utredning, som skulle ta sig an en rad olika frågor. Utvecklingen inom bioteknikområdet har sedan dess gått mycket snabbt och olika biotekniska frågeställningar har varit föremål för omfattande debatt. Därför finner vi nu anledning att precisera våra ståndpunkter och ta ytterligare initiativ i dessa frågor.

Vi anser att följande riktlinjer skall gälla för politiken på bioteknikområdet: Utvecklingen skall styras av principen om människovärdets okränkbarhet och rätten till personlig integritet. Vi måste ta ansvar för att utvecklingen kommer alla jordens länder till del, förhindra miljöfarlig användning av bioteknik och motverka monopoliseringssträvanden i industrin.

Folkpartiet anser att olika myndigheters ansvar och åligganden måste preciseras. Uppgifterna kan i huvudsak lösas av befintliga organ, men ansvarsfördelningen behöver ses över och erforderliga kompletteringar göras. Vi föreslår att Delegationen för hybrid-DNA-frågor ges ökade resurser och får uppdraget att göra en sådan genomgång. Delegationen skall också förstärkas parlamentariskt, så att alla riksdagspartier finns representerade, samt ges ett speciellt ansvar för information till allmänheten om bioteknik. Vi föreslår dessutom att till Naturvårdsverket anslås medel att påbörja en utvärdering av bioteknikens miljöeffekter.

I dag är bioteknikområdet rättsligt oreglerat i vissa delar. Folkpartiet kräver en lag som reglerar genteknikens användning på människan och skyddar den personliga integriteten, men vi lägger nu inget särskilt yrkande då regeringen aviserat en proposition i denna fråga. Vi kräver också en lagstiftning för reglering av utplantering av gentekniskt förändrade organismer i enlighet med vad vi föreslagit i denna motion.

Beträffande förädlarrätt finner vi att frågorna är många och svårlösta. Vi föreslår därför att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att lämna förslag till privaträttsligt skydd för biotekniska uppfinningar. Slutligen vill vi påpeka vikten av att Sverige snarast antar en parlamentariskt grundad nationell policy för den fortsatta medverkan i det omfattande internationella regleringsarbetet på bioteknikområdet.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om riktlinjer för politiken på bioteknikområdet,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om delegationen för hybrid-DNA-forskning,¹]

[att riksdagen för budgetåret 1990/91 till delegationen för hybrid-DNA-frågor anslår 5 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit.¹]

2. att riksdagen för budgetåret 1990/91 till miljövärdering av den moderna biotekniken till Statens naturvårdsverk anslår 2,5 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om lagstiftning rörande utsläpp av gentekniskt modifierade organismer,

[att riksdagen hos regeringen begär en utredning med uppdrag att lämna förslag till privaträttsligt skydd för biotekniska uppfinningar i enlighet med motionen.¹]

Mot. 1989/90
Jo607

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om internationell bioteknikreglering.²]

Stockholm den 22 januari 1990

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Elver Jonsson (fp)

Daniel Tarschys (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

Anders Castberger (fp)

Ingrid Ronne-Björkqvist (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Charlotte Branting (fp)

Sigge Godin (fp)

Ingela Mårtensson (fp)

Anne Wibble (fp)

Barbro Westerholm (fp)

Bengt Harding Olson (fp)

Bengt Rosén (fp)

¹ 1989/90:A253

² 1989/90:L802

